

Frihet i naturen – med ansvar

Berättelse

I många länder måste man fråga om lov innan man går ut på mark som någon annan äger. I Sverige är det annorlunda. Här finns något som kallas allemansrätten. Den ger alla människor rätt att vistas i naturen, även i skog och mark som tillhör en annan person. Du behöver alltså inte be markägaren om lov för att gå en promenad i skogen eller bada vid en sjö.

Allemansrätten ger många rättigheter. Du får gå, cykla, rida och åka skidor i naturen, även på mark som tillhör någon annan och på enskilda vägar. Du får bada i sjöar och hav och gå i land vid stranden. Du får slå dig ner och äta din matsäck, plocka vilda bär, svamp och blommor, och du får tälta något enstaka dygn. Du får också göra upp eld med torra grenar och kvistar som ligger på marken, men bara med stor försiktighet och aldrig när det råder eldningsförbud. Men rätten gäller inte bara dig som är ute – den gäller alla samtidigt. Därför följer det också skyldigheter med friheten. En vanlig och enkel sammanfattning är: “inte störa, inte förstöra”.

Det betyder att du måste visa hänsyn. Du får inte komma för nära någons bostad, eftersom människor har rätt att vara i fred i sitt eget hem; det området kallas hemfridszon. Du får inte ställa upp tältet länge eller alldeles nära ett bostadshus utan att fråga markägaren. Du får inte gå över en åker eller en plantering så att grödan skadas. Du får inte bryta kvistar, ta näver eller på annat sätt skada levande träd, och du får inte göra upp eld direkt på berghällar, eftersom de spricker av värmen. Du får inte skräpa ner. Du får inte köra bil eller andra motorfordon i terrängen, utan tillstånd av markägaren. Under våren och försommaren, när djuren får ungar, måste du dessutom hålla din hund under uppsikt så att den inte springer lös i skog och mark. Du får inte heller jaga eller fiska fritt, störa djurlivet eller fåglar som häckar, eller plocka växter som är fridlysta, alltså skyddade i lag. Tanken är enkel: lämna naturen som du själv vill hitta den.

En viktig sak är att allemansrätten inte är en enda lag med tydliga regler. Den är i stället en gammal sedvana, alltså en tradition som har funnits i landet under mycket lång tid. Flera olika lagar och regler hjälps åt att hålla den på plats. Sedan 1994 är allemansrätten dessutom skyddad i grundlagen. Där står det att alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten.

Många svenskar känner stolthet över den här friheten, och liknande rättigheter finns även i några andra länder. För den som är ny i Sverige kan allemansrätten vara ett fint sätt att lära känna landet: ta på dig skorna, gå ut i skogen och upptäck naturen på nära håll – så länge du inte stör eller förstör.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
vistas	vara eller befinna sig på en plats
markägare	en person som äger marken
rättighet	något som du har lov att göra

ORD	FÖRKLARING
skyldighet	något som du måste göra; ett ansvar
hänsyn	att tänka på andra och inte störa dem
bostad	det hus eller den lägenhet där någon bor
i fred	utan att bli störd av andra
hemfridszon	området närmast någons bostad, där man inte får vara
enskild väg	en privat väg som en eller flera markägare själva sköter
matsäck	mat och dryck som man tar med sig ut i naturen
eldningsförbud	förbud mot att göra upp eld, ofta vid torrt väder
berghäll	en stor, slät klippställ i naturen
plantering	mark där någon har planterat och odlar växter
gröda	det som odlas på en åker, till exempel säd eller potatis
näver	det yttre, ljusa skiktet av barken på en björk
terräng	öppen mark i naturen, utanför vägar
under uppsikt	så att man hela tiden ser och har kontroll över något
motorfordon	fordon med motor, till exempel bil, motorcykel eller fyrhjuling
häcka	när fåglar bygger bo och lägger ägg
fridlyst	skyddad i lag så att man inte får plocka eller skada den
sedvana	en gammal vana eller tradition som har funnits länge
grundlag	de viktigaste lagarna i ett land
tillgång	att kunna komma åt eller använda något
något enstaka dygn	en eller ett par dagar och nätter, inte länge

Läsförståelsefrågor

- Varför behöver man inte fråga markägaren om lov för att gå en promenad i skogen i Sverige?
 - För att det inte finns några markägare i Sverige.
 - För att allemansrätten ger alla rätt att vara i naturen.
 - För att skogen alltid ägs av staten.
- Vad menas i texten med ordet "fridlyst"?
 - En växt som lagen skyddar, så att ingen får ta den.
 - En växt som växer nära en sjö.
 - En växt som bara markägaren får plocka.
- Vad gäller enligt texten om att göra upp eld i naturen?
 - Det är alltid förbjudet enligt allemansrätten.
 - Det är tillåtet, men man måste vara försiktig och får inte elda vid eldningsförbud.
 - Det är tillåtet att elda var och när man vill.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Allemansrätten är en enda tydlig lag med alla regler samlade.
 - Allemansrätten har skydd i grundlagen sedan 1994.
 - Du får köra bil i terrängen utan att fråga markägaren.
 - Du får ta näver och bryta kvistar från levande träd.
 - Du får bada och gå i land vid stranden.
 - Du måste hålla hunden under uppsikt på våren när djuren får ungar.
 - Du får göra upp eld direkt på en berghäll om du är försiktig.
- Texten säger att rätten "gäller alla samtidigt". Varför leder det till att man också måste ta hänsyn?
- Varför får man inte gå rakt över en åker med gröda, tror du? Använd vad du vet från texten om "inte förstöra".
- Förklara med egna ord vad sammanfattningen "inte störa, inte förstöra" betyder.
- Varför kan allemansrätten vara ett bra sätt för en ny person i Sverige att lära känna landet? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Allemansrätten bygger på förtroende: man litar på att människor inte förstör. Tror du att ett sådant system fungerar bra? Varför, eller varför inte?
- Var går gränsen mellan att njuta av naturen och att störa den? Ge exempel.

- I texten står det att man inte får komma för nära någons bostad. Varför är det en viktig regel, tror du?
- **Skriv (4–5 meningar):** Beskriv en plats i naturen som du tycker om, i Sverige eller i ett annat land. Vad gör platsen speciell för dig?